

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ПРОЕКТІВ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ У РОЗВИТКУ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

С. М. Приліпко, к. е. н., доцент,

О. В. Макушок, к. е. н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Визначено роль міжнародних проектів технічної допомоги у розвитку обслуговуючої кооперації сільських територій. Наведено практичний досвід впровадження у Черкаській області проекту «Створення регіонального навчально-практичного центру розвитку багатофункціональних кооперативів», фінансованого Європейським Союзом у рамках грантової програми ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». Розглянуто перспективи та напрями подальшого розвитку проекту.

Постановка проблеми. Об'єднання малих сільськогосподарських товаровиробників в обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання – один з напрямів забезпечення конкурентоспроможності

сільськогосподарської продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Обслуговуюча кооперація надає значні можливості спільного використання матеріально-технічної бази, зменшення собівартості виробленої продукції і наданих послуг, освоєння нових ринків збуту, одержання додаткових доходів, сприяє підвищенню рівня зайнятості та забезпеченню добробуту сільського населення. Крім того, членство в СОК відкриває значні перспективи перед дрібними виробниками в отриманні грантової підтримки від міжнародних проектів технічної допомоги. Як свідчить практика, на реалізацію плану заходів цільових програм розвитку обслуговуючої кооперації не завжди вистачає коштів ані з місцевих бюджетів, ані власних коштів суб'єктів кооперативних відносин. У цьому випадку одним із шляхів залучення додаткового обсягу необхідних фінансових ресурсів є одержання безповоротної допомоги від міжнародних проектів і програм. В Україні значна частина кооперативів була створена завдяки програмам міжнародної технічної допомоги, проте без належної державної підтримки вони не можуть конкурувати на ринку з іншими підприємницькими структурами. У перспективі потенційними учасниками обслуговуючих кооперативів можуть стати малі фермерські та особисті селянські господарств. З 32,1 тис. фермерських господарств 97,5% – це малі фермерські господарства, які обробляють 55,5% ріллі та виробляють 52,2% валової продукції сільського господарства усіх фермерських господарств. Крім того, в країні функціонує ще 4,3 млн особистих селянських господарств, які обробляють 6,5 млн га землі та виробляють біля 50% валової продукції сільського господарства [1]. Тому тема дослідження щодо надання грантової підтримки малим сільськогосподарським товаровиробникам – учасникам кооперативних відносин є досить актуальною, особливо в умовах розвитку міжнародного співробітництва та налагодження партнерських зв'язків України з іншими країнами світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розбудови обслуговуючих кооперативів, організаційно-правові умови їх функціонування розглядалися в наукових працях таких провідних вчених-кооператорів, як В. В. Зіновчук, М. Й. Малік, Л. В. Молдаван, П. Т. Саблук та ін. Однак у наукових публікаціях і практичних посібниках не розкривалися повною мірою питання залучення іноземних інвестицій у створення об'єктів обслуговуючої кооперації за рахунок грантових програм і проектів.

Мета і методика дослідження. Мета дослідження полягає у обґрунтуванні ролі міжнародних проектів у формуванні матеріально-технічної бази для розвитку суб'єктів обслуговуючої кооперації; визначенні основних положень впровадженого у Черкаській області

проекту, який створено за допомогою грантів від країн-донорів міжнародної технічної допомоги та діяльність якого спрямована на розбудову кооперативного руху на селі. В ході дослідження використано такі методи: аналізу, синтезу, аналогії, системного підходу та систематизації, які дозволили узагальнити очікувані результати від реалізації проекту.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямів діяльності міжнародних проектів технічної допомоги, які успішно працюють в Україні, є надання грантової допомоги для створення і підтримки діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Відповідно до Постанови КМУ «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» від 15.02.2002 р. № 153 [2], міжнародна технічна допомога – це фінансові та інші ресурси і послуги, що відповідно до міжнародних договорів надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України. Закон України «Про кооперацію» [3] дозволяє формувати матеріально-технічну базу кооперативу за рахунок грошових та майнових пожертвувань, благодійних внесків, грантів, безоплатної технічної допомоги юридичних і фізичних осіб, у тому числі за рахунок іноземних грантодавців та донорів.

У Єдиній комплексній стратегії та плані дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки [4] наголошується на сприянні держави у розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та їх об'єднань, фінансування яких може бути здійснене як за рахунок коштів з державного і місцевих бюджетів, так і за рахунок грантових програм і проектів міжнародної технічної допомоги. На нашу думку, надання донорами міжнародної технічної допомоги сприяє розвитку економічного потенціалу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, зміцненню їх матеріально-технічної бази, залученню сільського населення до формування кооперативних відносин, одержання учасниками освітніх послуг з питань розвитку та функціонування суб'єктів обслуговуючої кооперації у сільській місцевості. Розвиток кооперації за рахунок грантових програм сприяє також зайнятості сільського населення, дає змогу впроваджувати зарубіжні технології при виробництві та переробці продукції, дотримуватись міжнародних стандартів якості, знаходити для великих партій товару нові ринки збуту як на внутрішньому ринку, так і за кордоном. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями дозволяє значно поглибити європейську інтегрованість національної аграрної економіки та поступово переорієнтуватися на досягнення європейських стандартів життя.

Співпраця за міжнародними проектами і програмами завжди дає позитивні результати у об'єднанні зусиль дрібних товаровиробників для досягнення поставленої мети, прозорий механізм відбору претендентів для участі у конкурсі, виконання договірних зобов'язань. Міжнародні проекти досить успішно реалізуються в Україні. Основними донорами для України виступають США та ЄС. Значні інвестиції надходять з Канади, ФРН, Нідерландів, Швеції, Швейцарії, Японії, Данії, а також організацій системи ООН, Світового банку, ЄБРР, ОЕСР. Більшість міжнародних проектів надають безоплатну допомогу на придбання матеріально-технічних ресурсів для обслуговуючих кооперативів, які провадять свою діяльність у сільській місцевості, але за умови співфінансування з різних джерел. Це можуть бути кошти місцевих бюджетів (обласного, районного, сільського, селищного, об'єднаних територіальних громад) та кошти учасників обслуговуючих кооперативів. Хоча значна частина кооперативів була створена завдяки програмам міжнародної технічної допомоги, проте вважаємо, що без належної державної підтримки та цільових регіональних програм вони не можуть конкурувати на ринку з іншими підприємницькими структурами.

До прикладу розглянемо успішно впроваджений у Черкаській області в рамках програми Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» проект «Створення регіонального навчально-практичного центру розвитку багатофункціональних кооперативів», який виконувався управлінням агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації у співпраці з Черкаською обласною радою та ГО «Ресурсний центр АНГО».

Мета проекту – популяризація кооперативного руху в Черкаській області та формування сприятливого середовища для диверсифікації, створення, становлення та сталого розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів через створення «Регіонального навчально-практичного центру розвитку багатофункціональних кооперативів». Даний проект націлено на зменшення рівня безробіття на селі за рахунок створення щонайменше 50 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та надання їм матеріально-технічної підтримки. Загальна вартість проекту склала понад 617 тис. євро, з яких: 79,97% (491 925,30 євро) – кошти ЄС, а решта 123 212,0 євро – співфінансування від партнера проекту Черкаської обласної ради [5]. Для співфінансування Проекту ЄС з обласного бюджету, Рішенням Черкаської обласної ради 24.04.2015 р. № 39-4/VI затверджена Програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у Черкаській

області на період до 2020 року. Розробник програми – Управління агропромислового розвитку Черкаської облдержадміністрації.

На основі конкурсу було відібрано ініціативні групи зі створення СОК або діючих СОК, які спроможні створити дієздатні кооперативи та забезпечити самозайнятість учасників, сприяти розвитку діючих СОК та підтримувати сталий розвиток кооперативів за рахунок навчально-консультаційної та матеріально-технічної підтримки від проекту. Переможці конкурсного відбору мали можливість отримати матеріально-технічну підтримку за кошти проекту за такими напрямками діяльності: кролівництво; вирощування ягідних культур; сушіння фруктів; заготівля молока.

Задля поширення інформації про проект та забезпечення стійкої прихильності мешканців області до створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів проведено 20 інформаційних семінарів у кожному районі області, в яких взяли участь понад 400 осіб. У результаті інформаційної кампанії надійшло 152 анкети для участі у проекті від ініціативних груп зі створення СОК з усіх районів області. Найбільш активними виявилися жителі сіл Лисянського, Черкаського, Звенигородського, Золотоніського та Смілянського районів.

З метою підвищення ефективності упровадження проекту та розвитку кооперації в області у липні 2015 року підписано Угоду про співробітництво з Уманським національним університетом садівництва. На базі міжрегіонального навчально-практичного центру розвитку сільських територій Університету проведено 10-ть 3-денних навчально-практичних семінарів з управління сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами для представників ініціативних груп зі створення СОК. Навчання пройшли понад 200 осіб. Учасники семінарів ознайомилися з технологічними основами розведення кролів, сушіння фруктів та вирощування плодово-ягідних культур, навчалися розробляти статут та правила внутрішньогосподарської діяльності кооперативу, а також маркетинговому та бізнес-плануванню, бухгалтерському обліку і звітності.

У результаті реалізації проекту створено 51 кооператив: 7 – із сушіння фруктів, 3 – з вирощування плодово-ягідних культур та 41 – з кролівництва. За кошти проекту кооперативи отримали: 20 сушильних шаф для сушіння фруктів та овочів, 290 міні-ферм для вирощування кролів, племінне поголів'я кролів та 6 тис. куців сортової смородини.

Завдяки матеріально-технічній підтримці кооперативи отримали можливість швидко розпочати діяльність, що позитивно вплинуло на розвиток сільських територій області через розбудову інфраструктури кооперативного сегмента аграрного ринку, розширення сфери

зайнятості сільського населення, підвищення його доходів та покращення соціально-економічної ситуації області в цілому.

Завдяки проекту у 2016 році кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в області зросла на 90%. Станом на 01.01.2017 р. було зареєстровано 54 СОК, а на кінець року – 105, з яких 51 СОК створено у рамках проекту. Членами кооперативів стали понад 200 осіб. На початковому етапі діяльності кооперативи мали у своєму складі від 4 до 6 членів. Це ініціативні люди, які відважилися спробувати об'єднати свої зусилля у сільському підприємстві. Очікується, що упродовж кількох років вони зможуть наростити кількість членів до 1000 осіб за рахунок позитивного досвіду своєї діяльності та підтримки від Центру розвитку кооперативів, а також надання матеріально-технічних засобів за кошти обласної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у Черкаській області до 2020 року та/або інших джерел.

Як показує вітчизняний та зарубіжний досвід, для сталого розвитку кооперації ефективним є об'єднання кооперативів у спілки, асоціації. Тому навесні 2017 року СОКи з кролівництва «Кролі Звенигори» (м. Звенигородка), «Золотий Кріль» (с. Багва, Маньківський р-н), «Лисянський кролик» (сmt. Лисянка) об'єдналися і створили перше в області кооперативне об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів «АГРО-ЄДНІСТЬ» [6].

Висновки. Отже, основна мета міжнародних проектів технічної допомоги полягає у наданні потужної грантової допомоги для формування матеріально-технічної підтримки обслуговуючої кооперації. Досвід впровадження Проекту ЄС у Черкаській області свідчить, що розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні може відбуватися стрімкими темпами завдяки поєднанню державної підтримки з реалізацією грантових проектів міжнародної технічної допомоги. Для співфінансування спільних проектів на місцевому рівні необхідно розробити цільові програми розвитку обслуговуючої кооперації сільських територій на довгострокову перспективу, відповідно до реалізації яких місцева влада матиме всі підстави для виділення коштів на підтримку малих товаровиробників – особистих селянських і фермерських господарств.

Список використаних джерел

1. Prylipko S. Efficiency of small farms functioning in Ukraine. / S. Prylipko, N. Shevchenko, O. Hryshchenko // *Economic Annals-XXI: Volume 158, Issue 3-4(2)*, pp. 17-21.

2. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 № 153. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-п>.

3. Про кооперацію [Електронний ресурс]: Закон України від від 10.07.2003 р. № 1087-IV. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>.

4. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua/node/16025>

5. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Регіональний навчально-практичний центр розвитку багатофункціональних кооперативів в Черкасах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://coopcenter.org.ua/pronas/>

6. Управління сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами: практичний посібник / [С. М. Приліпко, О. В. Макушок, Н. О. Шевченко, О.М. Дубін, Т.Я. Лепьошкіна та ін.]. – Черкаси: Видавець Вовчок О.Ю., 2017. – 200 с.